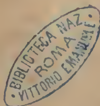
DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Auctore D. NICOLAO MONARDIS Hispalensi Medico;

Interprete CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIIII.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſpan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum eſt, ne quis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus Medicamẽtis ex Occidẽtali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt, &c. *imprimat, aut alibi impreſſum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui ſecus faxit; confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate.*

Subſig.

I. de VVitte.

GENEROSO, VIRTVTE ET ERVDITIONE PRAESTANTI VIRO, DN. THOMÆ REDIGERO, DN. SVO PLVRIMVM OBSERVANDO,

CAROLVS CLVSIVS.

DEO fœcunda est omniparens Natura, & ea humanæ mentis imbecillitas, Generose Redigere, vt ab vno homine recõditissima eius arcana erui nõ potuerint: sed alios atque alios exoriri necesse fuerit, qui ex eius latebroso sinu nonnulla proferrent à nemine antea obseruata.

HIC, reliquis sublimius volans, de cælestium orbium motu & astris acutissimè disseruit: alter, oceani profundum petens, de piscibus & reliquis aquatilibus sagacissimè disputauit: tertius, auium & insectorum; quartus, quadrupedum & reliquorum terrestrium animalium naturam edocuerunt: alius, terræ penetralia recludens, lapidum, & aliorum quę sub terra inueniuntur, generationem: plerique, plantarum varietate illecti, earum formas & facultates (quibus subinde ægri leuantur) in hominum vsum describendas sumpserunt.

REI verò herbariæ studium adeò immensum est, vt absolutam Plantarum historiam nemo hactenus euulgarit, sed aliqui duntaxat ignotas nobis antea plantas interdum in lucem proferunt.

EX eorum numero est D. Nicolaus Monardis Hispalensis Medicus, qui nuper aliquot plantas ex

America & nouo orbe delatas, Hiſpanico ſermone duobus libris deſcripſit.

PORRO (vt eo ſtudio mirificè ſemper delectatus ſum) eius vtrumque librum Latinum feci: ſed quoniam pleraque in altero repetit, de quibus in priore egit, & medicamenta ſimilia per vtrumque librum diſperſa ſunt, vt concinniore ordine ſingula diſtribui poſſent, de duobus vnum feci, annotatiunculiſq; aliquot & iconibus auctiorem reddidi, in eorum gratiam, qui Hiſpanicæ linguæ ignari ſunt, meam operam pleriſque non ingratam fore ratus.

TIBI autem, Generoſe Redigere, nuncupaui, vt aliqua ſaltem animi gratitudine declararem, multis me modis obſtrictiſſimum eſſe, ob luculenta in me collata beneficia, quorum memoria animo meo nunquam excidet.

ET cùm Plantinus noſter Aromatum hiſtoriã recudere vellet, eam auctiorem, & locupletioribus annotationibus, iconibuſque inſuper illuſtratam (quoniam eiuſdem ſunt argumenti) huic coniungendam tradidi.

HOC igitur tenue meæ obſeruantiæ teſtimonium boni conſulas, & quo ſemper in me fuiſti animo eſſe pergas. Vale, Machliniæ, Idib. Septembr. M. D. LXXIII.

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Copal & Anime.

VO *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eamq; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suauissimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quod neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus,* ✱ *ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo spherulæ precariæ tornan-* Anime orientale. Ambarum colliquatum.

Charabe, & eius natales.

tur, cùm nihil sit minus: nã Charabe Bitumẽ est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, vtpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & densatur, vt conijcere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Animæ Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Animæ vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ *Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Masticis modo.*

Anime facultates.

HVIVS *vsus est in plerisque, sed Capitis præsertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes subsequentibus, cubiculis per hyemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

MISCETVR *emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq; resoluere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquasq; partes neruosas, Cerati modo, tertia parte ceræ admista, atque sic gestatũ diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.*

Xolocheopalli. Copalcahuiel.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile: alterum, multò præstantius, Copalcahuiel, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concrescit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8 lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Animæ fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus sum ante bien-

biennium à doctiſſimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinenſi.

Refert Fragoſus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot-guebit,id eſt, lignum deſiderij ſeu exoptatum, dictam, Populo ſimilem,ſummi candoris,cuius materies,ob candorem,læuorem,& ſplendorem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice naſcitur gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur, vt nos Thure. Toçot-guebit.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania, aliud gummi ſeu reſinæ genus,ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hiſpanos retinuit.Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt,Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos,præſertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahacæ facultates.

COLORE *eſt Galbani (nec deſunt qui idem eſſe putent) vnguibus albis,vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam ſapore,ita vt prunis iniecta, & naribus admota,mulieres vteri ſuffocatione laborantes ilico liberet.Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: atque huius vſus adeo mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moſchum addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplaſtri modo adhibita: Eiuſdem eſt efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Non liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri,niſi opere abſoluto,non poſſit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcunque*

que defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq́ faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

E x *ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè vtilissimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.*

S o l a, *juncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admisceo, quoniam faciliùs inducitur.*

I n *summa, adeo celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.*

Caraña.

Caraña.

E x *Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua Indica* Caraña *dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed grauiore: Pinguis est & oleaginosa, ideoq́ tenax sine*

multa

multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.

E A *vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spacio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplum vidimus in eo, qui ob humeri cruciatus, iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.* Carañæ facultates.

M I R A *est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.*

S E D *ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quadã purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior.* Caraña purior

Oleum Cicinum.

G E L I S C O *nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur.* Oleum ficus infernalis.

E A D E M *vero ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto.* Oleorum eliciendorum ratio.

Hæc eliciendorum oleorum ratio è ſeminibus & fructibus, Indis admodum familiaris eſt, quippe qui nullam expreſſionem norint: ſed etiam hoc oleum eo modo quàm expreſſione facilius elicitur.

Olei cicini facultates.

MAGNIS *viribus pollet iſtud oleum, veluti experientia, & multo eius vſu comprobatum eſt, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes ſanat: omnes tumores diſſoluit, flatuſq; diſcutit, præſertim ventris, eamq; ob cauſam non modo in Anaſarca vtile, ſed in omnibus hydropiſis generibus, ſi venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ ſorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clyſteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, ſi partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ ſumantur. Efficacius ſubuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à cauſa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, ſi aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ diſſolutæ ſumantur. Partes corporis contractas, ſi eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obſtructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atq; ventris animalia pellit, maximè ſi eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad pſoras & vlcera capitis manantia valet: prodeſt aurium doloribus, & omnibus cutis vitiis, varoſq; mulieribus plerunque infeſtos illitu expurgat.*

CALIDVM *eſt initio tertij gradus, humidum ſecundo.*

RICI-

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrũ tamen & nõ maculosum vt illud, mirifica(vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantum vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

ET quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bęticę locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sane conueniebant Diosc. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1 obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An vero his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, plane ignoro, cum is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hîc exhibeo, duntaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici nauali similis est, sed seuum admiscent, vt melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.*

Naphtha.

Bituminis facultates.

NOS *eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.*

CALIDVM *est in secundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

Ambar griseũ.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griseum, *idq́; in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helenæ.*

Ambar bitumen est.

VARIA *est circa eius originem opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, ilico densatur, vt solent pleraque, quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.*

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, pessimúmq́; id esse quod à piscibus deuoretur.*

Ambar nõ est sperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum esse existimantes.*

VERVM *est, meo tempore Balenam circa Canarias quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inuentæ sunt plus quàm quatuor Ambari libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.*

NON

NON *desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare possit.*

OPTIMI *delectus est, vt nonnihil ad rubedinē tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.* Ambari delectus.

EXCALFACIT, *resoluit, roborat, quocunque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.*

VARIÆ *sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alipta muscata assiduè gestatum.* Ambari facultates.

EIVS *solius, aut cum moscho & ligno aloës permixtæ olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq́ in pestis contagiis eius odor adprime vtilis est, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.*

MAXIME *prodest senibus, quòd illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosq́ humores quibus plurimùm abundant, extenuet, siue cibis indatur, siue vestes suffiantur, siue cerebro cordisq́ regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciē & manus abluūt, permisceatur.*

SCOBI *magnetis, galbanoq́ miscetur, & emplastri modo mulierum vmbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentiis, suffocationibus verò, in*

Liquid-

Liquid-ambar dissolutum, & xylo exceptum, vteriq; ori inditum.

Catapotia pro sterilibus.

STERILITATI *à frigidis humoribus orta, hac cõpositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rasuræ eboris tenuissimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnam singulis triduis dabuntur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.*

Emplastrum ex ambaro.

EX *eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, eum doloribus liberat & excalfacit.*

Catapotia alia.

Ex eadem massa factæ pilulæ, & mane sumptæ, flatus discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant, idem præstat ex vino odorifero mane sumpta hæc massa.

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quauis causa (modo calida non sit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura suffiantur, aut cerebrum, totaq; spina eo inungãtur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, siquidem eos excitat, &, si assiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.*

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi scribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriũ ferri, si verò initiciatur vino, maximè inebriare:*

Ambar inebriat.

Liquid-ambar, & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleosum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar *vocamus, ad nos ex*

Hispa-

Hiſpania noua adferuntur, vtrumque odoratiſſimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.

EST *verò Liquid-ambar reſina collecta per inciſionem ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocãt, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauius & diutius ſpiret in ſuffitibus.* Liquid-ambar. Ocoçol.

VBI *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantiſſimus eſt aëris odor, adeo vt Hiſpani primum eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeo eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.*

TANTA *quantitate in Hiſpaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem ſuppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in ſuffitibus, odoramẽtis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus nõ additum, non poſſit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

PLVRIMVS *in medicina eius vſus eſt: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodinum eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq́ dolores à cauſa frigida, vt emplaſtrum impoſitum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, ſtomachici modo adhibitum: etenim ipſum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.* Liquid-ambar facultates.

CVM *Styracis, Ambari, & Moſchi momento mixtum emplaſtri conſiſtentia, & ſcuti forma ſuper alutam extenſum, omnibus prædictis morbis maximè prodeſt, eiusq́ emplaſtri ob inſignes facultates in hac vrbe laus eſt. Calidum in fine ſecundi gradus, humidum in primo.*

EX *eo recèns collecto, & eo loco poſito, vt per ſe tenuior*

Oleum de Liquid ambar. eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquid-ambar nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, eoque longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuēdis plurimum absumitur.

Eius facultates. VTILE est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesque prouocat. Calidum ferè in tertio excessu.

SCIENDVM tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis, pinguedinem innatantem colligunt, venduntque pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibus & stragulis, ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eumque vsum, Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

Balsamum. LAVDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrticæ similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio. Prior. Altera. FIT autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeo pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & conchiliis

oleum

oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN *medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cùm Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduerterent, illos statim imitari cœperunt.*

CVM *primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris, quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis vaniit: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno vaniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est precium, non æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.* Balsami æstimatio.

ET *sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis periit id Balsamum, quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquàm gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus.*

TRIFARIAM *verò in medicum vsum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.* Balsami triplex vsus.

Interius assumptum.

INTVS assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam nō contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eumq́; roborant, coloremq́; commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.

Foris additum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnemq́; humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tentata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq́; liberat, sicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat; idem præstat pani calido inditum, sicq́; adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS remediis inditum, valdè vtile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio

ea relinquo, qui eo vtetur, vt id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam statim ea sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia censeri possit: eaq; de causa pauca sunt in hac vrbe ædes, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumq; vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxismum, & ilico quinque aut sex guttis eius in vino sumptis modo prædicto, horrores discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV *est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.*

NVNC *ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balsamum per incisionem extractū ex arboribus iis similibus, quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimaq; lacryma suauissimi odoris, qui insignes eius facultates statim prodit. Et certum est eius guttulam potiorem esse, alterius quod decoctione extrahitur libra,* Balsamum purius. Balsami arboris historia.

tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

Balsami fructus.

HVIVS *fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut Pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu sese suffiũt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.*

Resina abiegna.

Resina Balsami facultatibus prædita.

IBIDEM *etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocãt, ex arboribus spuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreßi dici poßũt, sed Pino altioribus, & Cupreßi modo rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quædam enascuntur nunc magnæ, nunc paruæ, quibus confractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.*

EIVS *vsus est in omnibus ad quæ Balsamum conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item est stomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, vt in Balsamo edocuimus.*

Resina Carthaginensis.

Resina Carthaginẽsis, & eius facultates.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia resinam quandam purißimam & odoratißimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præstantiorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quàm sit selectißima Terebinthina. Experientia docuit; vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq́; vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparatæ matronæ sibi faciem oblinunt.*

Tabaco.

PLANTA Tabaco *antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis, ad vulnera curanda. Paucos ante*

ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multò celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN *legitimum apud Indos est* Picielt: *nam* Tabaco *nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.* Picielt. Tabaco.

MAGNA *altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonem vocāt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, cādidum, medio purpurascentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse.* Tabaco historia.

NASCITVR *plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & exculto leuiq; solo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.* Tabaco natales.

FOLIORVM *duntaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.*

CALIDA *& sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.*

FOLIA *huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit: sæpius verò sunt repeten-* Tabaco facultates variæ.

da donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

DOLORES *dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.*

Serapium ex Tabaco.

PECTORIS *vitiis, tußi veteri, asthmati, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapium ex sacchare & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri poßit.*

SVB *cineribus calefacta folia, & sordida non excußis cineribus, calidaq; sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calenti intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, pulsis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.*

Cruditatibus ventriculi.

INDICÆ *mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum sacchare coctus,*

&

& depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

NEPHRITICIS *doloribus, folia sub cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamen, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.* Nephritidi.

IN *suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vteriq; regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeò vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid-ambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico assiduè gestatũ.* Vteri suffocationi.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideoq; etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, vtilissimè imponuntur.* Articulorum dolori.

PERNIONES *sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.*

VENENIS, *& toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxici autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.* Tabaco alexipharmacũ est.

Occaſio experiendi Tabaci aduerſus venena.

CONTIGIT vt quidam Cannibales in ſuis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hiſpanorum (ſi quos reperiſſent) telis ſuis venenatis conficiendorum cauſa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò ſublimato carerent, à quodam Indo edocti ſunt, vt Tabaci ſuccum expreſſum ſuis vulneribus imponerent, & ipſa deinde folia trita: ſedati ſunt ilico dolores, & ea ſymptomata quæ huiuſmodi venena ſubſequi ſolent, venenum ſuperatū, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduerſus venena vti cœptum eſt. Rex ipſe Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iuſsit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòſt foliorum Tabaci ſuccum ſatis copioſè inſtillari, & ipſa folia trita ſupra vulnus ligari: liberatus eſt canis non ſine omnium admiratione.

Carbunculis.

EODEM modo venenatis peſtiferiſq́; carbunculis impoſita, cruſtas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morſuſq́; virulentorum animalium præſens ſunt remedium.

Recentibus vulneribus.

RECENTIBVS vulneribus impoſita, ilico ſanguinem ſiſtunt, eaq́; glutinant: quod ſi maiuſcula ſint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, ſuccus foliorum inſpergetur, & ipſa folia trita ſupra vulnus alligabuntur: poſtridie reliquiſq́; ſubſequentibus diebus idem ordo ſeruabitur, victuſq́; ratio neceſſaria.

Gangrænis.

VETERA vlcera, Gangrænaſq́; ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici conſilio, & miſsione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſeruata quæ conuenit victus ratione.

Animalium vlceribus.

PORRO non modò in hominibus eiuſmodi vlcera curare, ſed etiam in animalibus ipſa experientia docuit: nam per

per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic vaneat, plerunque quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibusq́ue scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideoq́ Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

QVENDAM *noui narium vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorum Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatū est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.* Polypo.

HÆC *est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, quæ vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisq́ magni momenti negociis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq́ permanebat aliquandiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatq́ negocium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcunque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq́ modo barbaros illos homines miserè decipiebant.* Tabaci fumus Indis frequēs.

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negociorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint, pronunciaturi.*

AT *non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap, de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq́; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque aliis.*

Solanum furiosum.

Anisum.

Raphanus.

GARCIAS *ab orta refert Bangue plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opiũ, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.*

Bangue.

Opium.

SIC *& nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum sequuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sæpius illo vtendi.*

VSVS *est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq́; sedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq́;, donec ex vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso maiores con-*

Pilulæ famem sitimq́ sedãtes.

confingunt, atque in vmbra ſiccant, & in vſum reponunt. Facturi iter per deſerta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos ſe putant, eas pilulas ſecum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aſſiduè ſorbent, ea abſumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem abſoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi moleſtam eſſe, neque ſitim aſſerunt: cuius cauſam eſſe puto, quòd ſorbentes aſſiduè pilulas illas, etiam humores pituitoſos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demiſſi, naturalem eius calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hieme in ſuis latibulis ſe continent ſine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerunt.

HÆC *ſunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiuſq; facultatibus colligere potui.*

BRASILIANIS, à quibus ſemen primùm in Luſitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Luſitania Orator, eius ſemen primus ad Reginam matrem detulerit, illiuſque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam ſanctam, ob inſignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hiſtoriæ xi. cap. v. in Hiſpaniola inſula, vbi copioſè tum temporis naſcebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoſcyami nigri deſcriptione plurimum conuenire videtur. — Petum. / Nicotiana. / Herba Reginæ. / Herba ſancta. / Perebecenuc.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis craſſiſque ramis concaua, folia numeroſa, ampla, denſa ſeu carnoſa, pinguia, graui odore, feruido & acri guſtu. Flos extremis ramis naſcitur copioſus, ex albo purpuraſcens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi ſolet. Huic ſuccedunt ſiliquæ Digitali ferè ſimiles, ſemine plenæ ex ruffo nigricante, puſillo, Papaueris multo minore. — Petũ hiſtoria.

EIVS duo ſunt genera. Nam vnum amplo latoque eſt folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine, ſine pediculo, caulem amplectente. Id altius aſſurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi naſcitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore — Petum genera duo.

eſt

est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocāt, simili; sed acutiore, longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septembri maturescit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) at hîc à mense Augusto in hiemē vsq; floret, & subinde semē profert, deinde primo gelu flaccescit, peritque tota; neque hieme asseruari potest nisi nouella admodum, idque difficulter.

Natales. NASCITVR omni solo, & semel sata, semenque ad maturitatem perducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione. Si tamen serenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exiguum diutissimè sub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere sata, primùm Augusto germinat.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob insignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdam matronis rei herbariæ studiosis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra siccatis, & stillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur

Facultates. ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu; multisque miseris rusticis auxilio sunt.

SVNT qui eius folia singulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberētur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamque in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio rustico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia strāmis vtiliter illini, eiusque stillatitium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summa, Panacea quædam est ad omnis generis morbos.

Petum tertiū. ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirsuto pinguique, licet succulēto, flore minore, & per extremum rotundo, pallescēte, ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoscyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam existimatur, verùm superiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

Herba Ioannis Infantis. *HIC prætermittenda non videtur ea planta, qua vsi sunt ij qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vsum primus ostendit Indus quidam Hispani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata est.*

Eius historia. *EXIGVA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villosis, siue hispidis.*

Facultates. *VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusq; imposita, sanguinem sistit, eaq; conglutinat. Neruorum aliarumq; partium*

partium vulnera digerit & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdẽ viribus pollet sicca in pollinem redacta.

Radices venenis aduersantes.

EX *Charcis prouincia Periiana, radices quædam aduehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folij odore.* Radix venenis resistens.

HISPANI *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.* Contrayerua.

GVSTATA *radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.* Temperamentum.

Guayacan.

TRIA *ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix China, Sarçaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.*

GVAYACAN, *à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.* Guayacan.

MAGNIS *doloribus morbi Gallici (quem ab Inda* Lues venerea.

muliere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinæ sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex ea insula redierunt, hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem, quem hæc scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tempore ista aqua propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non se preuoluat denuò. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est eius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, veluti nobis sunt papulæ seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

Lues venerea Europam inuadit.

ANNO *salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq; insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cũ Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq; exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.*

INITIO *diuersa nomina sortitum est. Hispani existimantes*

mantes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncuparunt, Galli contrà, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt, Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt, alij Serpiginem Indicam, eamq́ verissimo nomine, cùm inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq́ melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ silvestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq́ ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepra, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hispanica. Serpigo Indica. Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

ÇÆTERVM *vt ad institutum reuertamur,* Guayacan *nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis* Lignum Indicum *nuncupetur.*

Guayacan. Lignum Indicum.

DE *hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est arbor, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui: &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens*

Guayacan historia.

Messili

Meſpili modo. Frequens in inſula ſancti Dominici.

Guayacan genus alterum.

ALIVD *eius genus in inſula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, poſtea repertum eſt, ſuperiori ferè ſimile, ſed minus omnino, & propemodum ſine matrice, odoratius & amarius ſuperiore, quo relicto, huius nunc vſus eſt; & ob mirandos effectus* Lignum ſanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipſa experientia teſte) altero præſtantius eſt: attamen vtriuſque facultates ſunt inſignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriuſque coniunctim aut ſeparatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam dictum, tum ad alios pleroſq; hac ratione.*

Lignum ſanctum.

Guayaci decoctum.

LIGNI *minutim conciſi, aut eius ſcobis vnciæ duodecim, corticis eiuſdem ligni contuſi vnciæ duæ in tribus aquæ ſextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum ſpacio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ ſextariorum conſumptionem. quod inde colligi poterit, ſi, dum primum aquæ ſextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo aſſeruatur. Statim ſupra idem lignum, quod decoctum fuit, iniiciantur denuo quatuor alij aquæ ſextarij, coquanturq; ad vnius conſumptionem: coletur hæc aqua, & ſeorſim adſeruetur. Sumitur autem hoc modo.*

Decocti vſus.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici conſilio, cubiculum deligit apricum, quo neque frigus neque aër penetrare poteſt. Lectum ingreſſus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem ſumat, & egregiè operiatur vt ſudare poſſit duarum horarum ſpacio: deinde ſudore abſterſo, induſium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde poſt horis, paſſæ illi dabuntur & amygdalæ, paniſq; biſcoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua ſecunda bibet quantum ſatis erit, etiam interdiu. Octo horis poſtquã*

come-

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, ſudabit itē duabus horis, & à ſudore, vti ſuperius, mundabitur: vna poſt ſudorem hora, de iiſdem paſſis, amygdalis, & pane biſcocto cœnabit; & ex aqua ſecunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus; niſi vires nimium collabantur, quia eo caſu, etiam præter ſupradicta, pullus gallinaceus aſſus ei concedetur. In minus robuſtis, qui extremam illam victus rationem ferre non poſſunt, nouem dies ſufficient, quibus elapſis, pullus exiguus aſſus ſimiliter concedetur. Si verò æger adeo tenuis eſt valetudine, vt prædictam iſtam victus rationem nullo modo ferre poſſit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem ſenſim augendo. Elapſis quindicim diebus, decimo ſexto purgabitur decem drachmis pulpæ caſſiæ fiſtulæ per cribrum tranſmiſſæ, aut alio ſimili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, ſiue ſecundæ decoctionis bibet. Decimóſeptimo die ad priorem ordinem redibit, ſumetq́; mane & veſperi aquam prioris decoctionis, ſudabit, eademq́; victus ratione vtetur, niſi quod pulli loco, dimidiam gallinam aſſam edere poterit, & ſub finem dietæ, aliquantulum plus, eamq́; victus rationem in vigeſimum vſque diem producet, quo tempore per cubiculum veſtitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapſis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, ſelectiſſimam victus rationem obſeruando in rebus non naturalibus, mulieribus abſtinendo, & vino, cuius loco ſimplicem eiuſdem ligni aquam, aut, ſi eam faſtidiet, aquam in qua aniſum & fœniculum decocta ſint, bibet, eritq́; cæna ſobria, & ſine carnibus.

HÆC *eſt optima ſumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi deſperati morbi curantur: atque ea aqua non eſt præſtantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuſcunque tandem ſit generis: radicitus enim eā extirpat.*

Guayaci facultates.

CONVENIT item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum gallicum subsequantur.

Guayaci serapium.

PLERIQVE hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, quam superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, si sæpius ea ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

Hyuourahé.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara nuncupata.

Hyuourahé historia.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedēte: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater duntaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

MIRA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco vsurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

EIVS verò vtendi ratio hæc est. Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spacio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modo vtile est hoc decoctum in morbo gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

China.

China Occidentalis.

NEMO miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru

Vir

Vir illustris Dominus Franciscus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sanè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici similis, nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra, Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariosa, sapore insipida.* Chinę historia

NASCITVR *in China, Orientalis Indiæ prouincia, Schytiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ palustris modo.* Chinæ natales.

SOLIVS *radicis est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in precio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quod Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicãtes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem parandæ hæc est ratio.* Chinæ vsus apud Indos.

RADICIS *Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfundentur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spacio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in* Præparandæ Chinæ ratio.

fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ sumendæ modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore, Collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quo neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit similis aqua, quã ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscocti niue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quam calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium & linтea calefacta mutet, post horam cœnet conseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorũ carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectãs, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruanda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinendũ & mulieribus: potus erit China superioris, decoctæ & exsiccatæ in vmbra, vncia vna, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.*

AD

AD varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem venerean cuiuscunque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcunque podagram, sed coxendices præsertim curans. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur. Chinæ facultates.

SICCA est in secundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum Çarçæ-parillæ, calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile procul dubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum. Chinæ temperamentum.

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garcia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cósulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

POST Chinam, Çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum abhinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos. Çarça-parilla ex Hispania noua.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis colore cinereo dilutiore, quæ interdum tã altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facile desiccantur: florésne aut fructum proferat ignoramus. Çarçæ-parillæ historia.

Carça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior, hæc verò cinerea, nigrior, atque crassior.*

Carçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur pulueulenta est, inutilis existimatur.*

Nominis occasio.

CVM *eam Hispani primum viderunt, Çarça-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra Çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cùm ea quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua hordeacea sapidior est.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cum primum in medicinam recepta est, quam nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem, quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.*

Carçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expressi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spacio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane, sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæ-parillæ.*

parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq́ melius curaui, quàm nunc sanantur. Subsequuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.

D V Æ *vnciæ Çarçaparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spacio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionẽ, eadẽ ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.* Carçæ parildæ altera ratio.

P V R G A T V S, *vt decet æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris Çarça-parillæ aquæ hauriet, sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli assi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione, per quadraginta dies, vtetur, vinoq́ abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ Çarça-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiam expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad Çarçam-parillam pertinẽt, quan-* Vtendæ modus.

doquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM annus est quintusdecimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & Çarça-parillæ calore mitigato: hoc modo.

Carçæ Syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt supra dictum est, præparatæ, Ziziphа octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque ossiculis repurgata, florum Borraginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ sextariis lento igne coquuntur ad duorum sextariorum consumptionem, colantur, & decem huius decocti vnciis, vna sirupi violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine, qui supra dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli Gallinacei exigui, & reliqui cibi supra enumerati, & bibitur simplex aqua Çarcæ-parillæ, quæ fit ex eius semuncia in quatuor aquæ sextariis cocta, ad vnius consumptionē. Ea ratione curantur cùm omne genus morbi gallici, tū reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut Çarçaparillæ curari diximus.

Vtendi ratio.

Carçæ aqua simplex.

Carçæ syrupus alter.

FIT item alius Syrupus huiusmodi. Çarça-parillæ octo vnciæ confractæ & concisæ, in quatuor aquæ sextariis ad trium consumptionem coquuntur, in eo qui supererit sextario, sacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt moris est. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte sumuntur, prandium esto è cibis boni succi, cœna sobria, potus è simplici Çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec absumptus sit, quo tempore ad sua negocia peragēda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus plerosque ex morbis supra enumeratis, sine molestia.

Ex

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo ille inte- riore seu matrice Çarçæparillæ exempto, eam exsiccant, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione. Carçæ puluis.

Pvrgatvs æger, etiam (si necessitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei, sublimati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplastrum conueniens panno serico extensum, omnibus locis, quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spacio perfectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit. Pulueris vtendi ratio.

Hodie tam frequens est aquæ Çarça-parillæ vsus modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue in defluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, siue aliis quibuscunque, modo non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideoq; non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex Çarçæparillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos souet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu. Carçæ aquæ vsus frequẽs. Quibus non cõuenit huius aquæ vsus.

Nvnc ex prouincia Quito cœpit inferri Çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis Carça parilla ex Guayaquil. Guayaquil fl.

originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præstãtius, nihil magis necessarium dentibus habere.*

Guancauilcas.

Guayaquil fl. aqua salubris.

EIVS *fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq; ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quãtitatem sæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucẽsibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.*

Carcæ Guayaquilanæ historia.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua Çarçamparillam facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq; & craßioribus radicibus constat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum sit, ante quam erui poßint.*

Carçæ exhibẽdæ prior ratio.

DVPLEX *verò eius exhibẽdæ ratio apud eos obseruatur. Çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, sumẽtes neruo illo interiore repurgant, corticem eũ, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt succus extrahi poßit viscidus & muccosus, cuius mane eam quantitatem sumunt, quam vno haustu aut pluribus bibere possunt, lectum deinde ingreßi, plurimum sudant, postea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus est tamen locus ab aëre & frigore liber.*

liber. Hac ratione,& vsu conseruarũ,necessariorũq́; aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut nouem dierum spacio, omnibus morbis liberantur, quos Çarça-parilla curare solet : validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

ALTERA *iis conueniet,qui imbecilliores sunt,nec superiorem,sine manifesto vitæ discrimine,ferre possent.Çarçæparillæ neruo suo liberatæ,&,vt superius,maceratæ,si sicca sit,deinde contusæ,quatuor vnciæ, pluresve aut pauciores (nam hic nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur , ex ea aqua, quantum possunt semel aut pluries bibunt , in lectulo deinde se componunt,ad sudorem prouocandum,qui tametsi adeo vehemens non sit,vt superior, copiosius tamen est: mutata veste,pullum edunt,& eadem aqua(nam vno die coctura absumitur)cùm in prandio,tum in cæna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent : repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentũ,omnes morbos sanat, nõ sine magna omnium admiratione, præter febrem,aut morbos acutos,in quibus Çarçæ decoctum exhiberi non solet.Istic neque initio dietæ,neque in media,neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamenta composita illis desunt) sed muliercularum duntaxat opera vtuntur , quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.* Carçæ exhibẽdę ratio altera. In quibus morbis Carça non exhibenda.

ILLVD *verò obseruatione dignum est in hac curatione,quod solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideoq́ue nunc eorum exemplum sequutus , solo cortice in hunc hunc modum vti soleo.*

QVATVOR *corticis Çarçæ-parillæ lotæ vncias , in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spacio macero, deinde ad dimidias decoquo : quod si calorem in ægro metuo , hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum* Carçæ præparandæ ratio optima.

dum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorij ſtillatitium liquorem cum hordeo ſubſtituo. Hæc aqua temperatiſſima eſt, & admirandos eius effectus in multis expertus ſum.

OBSERVANDVM *item eſt, vt quanta poſſit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, ſiue vno hauſtu, ſiue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus ſudabit, & citius certiusq́; ſanabitur. Itaque hanc nouam ſumendæ Carçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq́; & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna inſula naſcitur Carçæ-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alterique naſcenti pleriſque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. ſuperiore de illa ratione dentes in ſacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragoſus ejus præparandæ rationem, quæ eſt. Carçæ-parillæ libra vna bis lota, bene contuſa, & minutim conciſa, in octo aquæ ſextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vſque ad integram ferè conſumptionem, hoc eſt, vt acetabulum ſeu ſcutella eius decocti ſolum remaneat: çarça ſtatim exempta prælo imponitur, ſuccuſque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam ſi ex eo qui ſuperfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ ſelectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentũ (ſunt qui Ligni aloës puſillũ addant capitis roborandi cauſa) iniiciuntur & continuè agitatur, donec amyli craſſitiem contrahant: ex ea maſſa catapotia formantur. Ex his duo ſingulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & ſingula reliquis viginti, ſub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus ſit morbus, & æger validus, tria ſingulis decem prioribus diebus, bina ſubſequentibus decem, ſingula reliquis ſumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui ſalis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta ſint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua Carçæ ſimplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante ſolis occaſum. Iſtis catapotiis grauiſſimos dolores, & brachiorum crurumque paralyſes curari experientia ſe conſequutum ſcribit.

Saſſafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hiſpaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus*

Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere cœperunt, ob praui succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.*

DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam,* Sassafras. Pauame. Sassafras.

ARBOR *est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametsi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãsis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nõnihil ad fœniculi saporẽ tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas, cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum calorem tendente, non adeo aromatici saporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumúe ferat incertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non adeo vti lignum, per summos terræ cespites expansis, vt facilè euelli possint, quod fere cõmune est omnibus arboribus Indicis (imo referũt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in superficie terræ plantẽtur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctũ odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic vsurpatur.* Pauame seu Sassafras historia.

NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc est,* Natales.

est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridam haud facilè inuenias: istic verò, sunt integræ siluæ, quæ ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primùm eo venientibus, arborum Canellæ esse existimabantur, nec immerito, nam adeo odoratus est & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.

Delectus. OMNIVM *optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfertur.*

Temperamentum. ARBORIS *& ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.*

LICET *Corticis & Ligni vsus duntaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.*

Facultates. EIVS *decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumq́; subducit.*

ILLIVS *fragmentum assiduè gestare & odorari maximè prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.*

DECO-

DECOCTI verò seu aquæ præparandæ hæc est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquæ superinfunditur, decoquitur ad dimidij sextarij consumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit. Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquæ tepidæ sumitur manè, deinde sudatur, & vestis mutatur, nec quisquam eorum qui hoc medicamētum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cum aliquot vuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilissimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nollent, aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim confracti semuncia, plusúe aūt minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cæna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit. Aquæ parādæ ratio alia.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Droco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria.

Molle historia

ERANT autem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tunc temporis curauimus, conspicere licet; florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus, minutus est, viti similis.

Natales.

HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeo commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctura

Molle vinum.

modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in precio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam

Facultates.

locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos Pharmacopola, vna cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imo Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.*

MAGNA *huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quam multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiaq;, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.*

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Piri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni nephriuci.

LIGNVM *assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico, quoniam*

niam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC *aqua assiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorum commotione, neque enim opus est alia victus ratione quam temperata: siquidem aquæ sapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

LAPIS *hic in Nephritide maxime laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Prassio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.* Nephriticus Lapis. Prassius lapis.

EVM *gestāt variis formis effigiatum, vt antiquitus solebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos sphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores, & ad calculum expellendū, & arenulas.* Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

NOBILIS *mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq́; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulsione. Ea etiam occulta facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gestatus, renum calorem mitigando.*

DVCISSA *Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confe-*

cit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eamq; ob caussam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec vti initio, tam facilè adquiri possunt, quod soli earum Prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immerito, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis. *IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces* Tibu-rones *dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assiduè præliantur.*

Lapis Tiburonum. *IN eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosique (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.*

Facultates. *HVIVS lapidis puluis vtilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.*

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiã descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quẽ sequutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hic subiunximus.

Manati piscis. MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantum pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recẽs vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusq; seruari potest.

poteſt. Eius pinguedo optima, nec facilè rancecſcit, ex corium ipſius præparant ad calceos ſibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephritidem vtiles.

Hic piſcis occiditur interea dum herbas in littore depaſcitur, ſed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepiſſe Regulus Caramatexi, quem 26 annis in lacu quodam dićtó Guaynabo educauit, adeóque domitum euaſiſſe, & ferociam depoſuiſſe, vt de manu cibum capeteret, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum ſonat, lacum ſuum egreſſum fuiſſe, & in ædes petreptaſſe cibi ſumendi gratia, deinde ad lacum remeaſſe, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus, in aliam tranſuexiſſe, nec illos merſiſſe, ita vt Indis ſummam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex *Nomine Dei, Carthagine, aliiſq́ continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus ſimiles, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum* (Caymanes *appellant) inueniuntur: ferociſſimi ſunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire poſſint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari, ad fluuiorum oſtia: pariunt oua in terra, & ſuos catulos iſtic excludunt, teſtudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, reſpuit.* Lacerti Caymanes.

Hos *lapides colligunt Indi & Hiſpani, atque adeò ſibi ſeruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: ſiquidem bini ex eis temporibus vtrinque alligati, in quartanarum paroxiſmo, illas tollere, aut earum calorem manifeſto infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiuſdam puellæ, quæ quartana laborat adhibui, & certè febris calorem nonnihil remiſiſſe animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.* Lapidis caymanû facultates.

Gomara, Petrus Cieça, Auguſtinus Carate, qui integram Indiarum hiſtoriam, aut ex parte ſcripſerunt, huius generis Lacertorum ſeu Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça ſub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis ſe edidiſſe aſſerit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupaſſent.

Ingens Lacenti magnitudo. sent. Gomara cap 197. ibidem occisum, qui 100 pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Lapis Sanguinalis.

Lapis sanguinalis. LAPIS *Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.*

Eius facultates. EX *his lapidibus* Indi *quasdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.*

VALET *ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.*

PERSVASVM *habent Indi, imo firmißimè credũt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idq́ verum esse experientia probatum est. Vtilis est etiam suspẽsus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.*

Lapis rimas pedum curans. ALIVD *lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verum id duntaxat auditu percepi.*

Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus oßiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integitur penum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani* Encubertado.

Armadillo. Encubertado.

Descriptio. EST *porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt Talpa,*

Talpa, & terra sese sustentare creditur, quod foris nihil edere conspiciatur.

Facultates.

OMNIS *facultas consistit in caudæ ossiculo, cuius in tenuissimum pulverem redacti pilula, confecta, magnitudine capitis aciculæ, atque auri immissa, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.*

Tattou.

HVIVS animalis meminit Thevetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, boníque succi. Et Bellonius lib Singularium 2. cap. 51.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum. Circa Lacunam quæ ex flumine Papalaxapan oritur Imperio Mexicano, animal invenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus Histricis aut Erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ æquorum: sed & cauda, ipsúmque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ.

Aiotochtli.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam, ex quo hanc iconem mutuati sumus.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex novi orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris, ex qua manat lachryma illa, quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus.

EST *autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuus.*

Sanguis Draconis cur sic dictus.

AB *eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionem legitur, quã ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: vnde veterum*

terum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appelaretur, omnino ignorarunt.

MAGNA *est arbor, cortice satis tenui, & qui facilè incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem Sanguinē Draconis in Lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.* Draconis historia.

VTERQVE *liquor intro assumptus, alui profluuium sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes stabilit. Est item color Pictoribus maximè expetitus.* Facultates.

TEMPERATVS *est, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olysipone conspexi) sed subsequens hyems abstulit: Fructus is erat Cerasij magnitudine aut Oxymirsines, rotundi, tenui pelle contecti, qua sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus osseus. Arboris, quā Olysipone obseruaui, & in cuius cortice gūmi sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad Podagram.

DABAT *mihi idem Episcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum.* Gummi ad podagram.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillatitio aquæ liquore noctem integram macerant,* Facultates.

postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat, sine molestia.

INSIPIDVM *est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dysentericus.

Fructus ex Quito.

HISPANVS *quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cæpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.*

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua*

aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS *corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.*

EX VARIIS *nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfatio quædam in Historiam radicis Mechoacan.*

Cassia solutiua.

INSVLÆ *Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Cassiam solutiuam, vt non modo Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehũtur, quàm Cantabri ferrum mittunt.* Cassia solutiua

QVÆ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum inmatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo recens, vt interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.* Delectus.

BENIGNE *purgat & sine vlla alui perturbatione bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & inte-* Facultates.

inteſtinis infarcta ſunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: ſanguinem purgat; Vtilis in omni morborum genere, ſed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam ſumpta. Deſluxionibus prodeſt, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vſus eſt ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & ſitim extinguit. Aſsiduus illius vſus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius eſt decem drachmarum, ad ſeſquiunciam vſque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, reſoluit, ſanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida eſt in primo gradu, ad calorem, ſed mitem tendens.*

IN *iſtis inſulis primùm coli cœpit, poſtquam in noſtram poteſtatem venerunt.*

NON deſunt qui huius Auctoris iudicium improbent: ſiquidem Orientalis caſſia, cæteris paribus, longè præferenda eſt.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ ſunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hiſpaniam Medicamenti genus purgans, bilem præſertim.*

Fructus bilem euacuans.

FRVCTVS *eſt arboris cuiuſdam vaſtæ, caſtaneis ſimilis, ſed calice læui, non, vt illarum, echinato: eo calice fructus continetur caſtaneis non multum abſimilis, ſed ſine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuiſus eſt, intercurſante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contuſus vino exceptus: ſi ſiccus, eius puluis ex vino aut Gallinæ iuſculo ſumitur.*

tur, datur etiam tostus vt minus purget: quocunque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis, quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui graua symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

N O V O *orbe primũ inuento, insula Diui Dominici quoddã genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabãt. Postea Hispani necessitate cõpulsi, illis etiam purgare se cæperũt, nõ sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triãgulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint.* Auellanæ purgatrices. Auellanarum historia.

M E D I C O R V M *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnum. Ben paruum

V A L I D I S S I M E *pituitam & bilem supernè & & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam assatione infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.* Facultates.

D O S I S *est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gradus, & sicci in secundo.*

Auel-

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioãne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere exultissimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamen minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis, id nucleum continet auellanæ magnitudine, candidum, solidum, Auellanæ vulgaris aut ilignex glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij. **T**RANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio. **N**OSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates. **B**ILEM, *pituitam, & aquas validißimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Aßi, neque tam valenter, neque cùm*

tam

tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QVINQVE *aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.*

CALIDI *in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cæparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cũ cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.* Fabæ purgatrices.

DATVR *hic puluis vino aut sacccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.* Sumẽdi ratio.

APVD *Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multò lenius & facilius quam superiora medicamenta purgant.* Facultates.

DANTVR *in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.*

DOSIS *esto assatarum à quaternario numero ad senarium, pluriumúe aut pauciorum, pro ægri viribus.*

Aliquot

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi cõspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus vtrinque & quodammodo puluinatus, digiti vnius crassitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquę, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia

Americæ

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.

Americæ prouinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crassso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti fessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositu bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego duntaxat iuniorem plantam vidi mihi feminenatam, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, duntaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorũ similitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem ilico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validissimè per secessum purgant bilem & aquas.* Pinipinichi. Facultates.

BIBITVR *ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

ILLVD *autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid ingerat, subito eius operatio infringitur, & cessat.*

SVMPTO *aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.*

CALIDVS *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *tam enumerata medicamenta valida sunt*

& perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tanquam ad medicamentum præstantißimum, confugerũt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan. MECHOACAN *radix est ante viginti annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.*

Forma. IAM *vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.*

MILII *semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.*

Mechoacan alterum. CÆTERVM *nũc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natũ circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè præstãtius eo, quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius*

Forma. *flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aurea, quinque foliis constans maioribus, è cuius vmbilico*

bilico protuberat calix siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modò, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, quæ in delicijs esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocunque tandem modo paretur.

Molesta non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideoq; pueris, senibus, aliisq;, qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est.

Pitvitam præsertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & lue venerea vexatis. Facultates.

Hvivs autem radicis sumendæ ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulò pòst cibus, qualis his dari solet, qui sese purgant. Exhibendi ratio. Puluis.

Fivnt nonnunquam ex eodem puluere catapotia coriandri sicci magnitudine. Catapotia.

IN *manu autem est Medici,* aut eius qui sumpserit, eā humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo iusculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.*

Mechoacan siluestris

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quā ob causam Scāmonea nūcupatur: sed nemo (periculo semel facto) vtitur. Simile est alteri cū folio, tū sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet.*

Missa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui caliculo sine siliqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum caliculo, & semine rufo, & quàm superius longiore, tenerioreque: Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtr usque semine natæ sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ studiosis plantæ, quas subsequentis hyemis iniuria sustulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus & colore magis fuluescente.

* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sisti aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pimpinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya.

MEMINIT *Petrus Cieça parte prima Peruanæ historiæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine aquæ sextario per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumet. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeò benignè purgabitur, & sine molestia, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno purgatorum commodo.*

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam*

 oblongi

oblongi, quod maiore acrimonia præditum est Orientali, magisq; aromaticũ, & iucũdiore odore spirat, quàm Axi seu Capsicum, quinetiã præfertur Piperi nigro, cum saporis tũ suauitatis causa. Axi. Capsicum.

A L T Æ *cuiusdã plãtæ fructus est oblõgus, crassitie quidẽ funiculi, at dimidij pedis lõgitudine, cõstãs veluti multis granulis, circa pediculũ oblongũ continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.* Forma.

N E C *prætermittendũ est Piper ex Indiis nostris missum, quãdoquidem non modo in medicũ vsum receptum est, sed planta est excellẽtissima, & tota Hispaniæ notissima: nã nullus est hortus, in quo nõ seratur ob fructus pulchritudinẽ. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.*

F O L I O *est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersa forma, oblongus, rotundus, Melopenis forma, aut ceraseorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.* Capsaci historia.

P A R T I C V L A T I M *concisum & iusculo maceratum, meliorem saporem edulius conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus, in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solùm differens, quod illa multis aureis emuntur, hoc sola satione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.*

F L A T V S *discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefaeitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.* Facultates.

Capſicum hoc, ſeu Piper Indicum (Americum potius) diligentiſſimè colitur tota Caſtella cùm ab Hortulanis, tum à mulieribus in feneſtris ædium ſuarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virente tum ſicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noſter auctor ait) forma: ſed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flaueſcente, in Luſitania, monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani fere, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro; continente multa ſemina tantuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hyeme. Illi vocant Pimienta de Breſil, hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multiplicique in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

Cauadilla. *PERLATA ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt, Hordeolum, à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo lini ſemine neutiquam maius; & longè aliis facultatibus præditum.* Facultates. *Etenim nunquam auditum eſt plantã aliquam adeo vrente, & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuriſq; vlceribus eoſdem præbeat effectus quos non modo ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridaq; vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillatitio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.*

EADEM ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerunque infeſtantur.

CALI-

CALIDVM *est hoc semen in quarto gradu, eoq; etiam amplius, si plures sint gradus.*

Sulphur viuum.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantissimum, vt vitrum transllucidum, colore auri sincerrimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ adpositũ, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum: & antè quàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.* Sulphur Quitense.

HVIVS *puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, Nephritidi, neruorumq; contractionibus & ictero vtilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.* Facultates.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentiæ, nihilq; cum alio commune habens præter odorem.* Sulphur Nicaraguanum.

Ad Erisipelas.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam ante descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametsi bis mille fere milliaribus allata esset. Eius pauxillum me præsente dissoluit aqua rosaceæ stillatitio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illiuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.* Medicamentũ ad ignẽ sacrũ.

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando; colatos deinde rursus decoquunt, donec ad vnguenti consi-*

consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

Carlo sancto. A N T E *triennium ex Mechoacan prouincia delata est quædam radix* Carlo Sancto *dicta, cuius insignes facultates prædicant.*

Descriptio. N O S T R O *Lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more, quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert: Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris crassitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est, odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filiis seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.*

Natales. N A S C I T V R *temperatissimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.*

Facultates. R A D I C I S *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosq; humores ex capite elicit, eamq; ob causam Rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nōnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumq; roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.*

I D E M *commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eosq; à scabritia & corruptione liberat, orisq; halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

P V L V E R I S *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæue decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat,*

liberat, mensesq́; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialtheæ inuncto.

CORDIS *affectibus, iis præsertim qui ex vteri sympathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.*

RADICIS *minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluere redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito sacchāro propinantur, purgato tamē prius vt decet corpore.* Carlo sancto decoctum.

HVNC *puluerem, & decoctū nonnulli in morbi gallici affectibus, atq́; etiam Epilepsia cōmendant. Alterum experiri nō admodum necesse est, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis, qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessēre: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.*

Radix S. Helenæ.

EX *portu S. Helenæ, qui est in prouincia florida, adferūtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari crassitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ sphærulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq́; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrā diffundit, foliaq́; ampla & viridia admodum profert.* Radix D. Helenæ, & eius historia.

NASCITVR *locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.* Natales.

HAS *radices Indi lapidibus conterunt, totumq́; corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.* Facultates.

ILLIVS

Illivs *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & Nephritide commendatur.*

Vt ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Guacatane. Missa *nobis est ex Hispania noua plantula quædam candicans (sed sine radice) Indis* Guacatane *nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.*

Facultates. Ad *Hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.*

Dolores *ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam illico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.*

Eivs *puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

Missæ *item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.*

Altera, *quæ partus mortuos, secundasque morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.*

Tertiam, *si (cùm maximè viget) quispiam colligere volens duntaxat contingat, ilico flaccescit, & procumbit.*

Qvarta *per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur: vt brassica murciana.*

Helleborvs *item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.*

Mvlta

MVLTA *praterea alia medicamenta in Indiis nostris inueniuntur,insignibus facultatibus pradita, qua cum tempore (vt iis vti poßimus) innotescent: vt ex eorum,qua hactenus allata fuerunt,vtilitatibus colligere licet,quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia mea diligentia accepta ferre oportet, & prima huius mea historia parti, qua per vniuersum orbem admodum celebris fuit,ob medicamentorum,qua in ea continentur descriptionem.*

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hic libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum qua in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, orientalibus aut inferiores viribus, de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est Clarißime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus sequutum, ad te scribere, de iis qua ad facultatem vestram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq; facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hic consequutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non poßim vtilitatem quam hic attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendũ sit, ex quibus sine methodo ante vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nũc verò ex tui libri lectione,plerique à morbis,qui deplorati videbantur,liberati sunt.*

IAM

IAM sunt plures quam viginti octo anni, quod militiã sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui duntaxat seruiant.

Animal lapidẽ Bezar gignens.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, Animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis Hircis (nisi quod cornibus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi poßimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus, cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus, quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus. qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestißimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea rumi-

ruminatas in ventriculū traiiciant. Ibi puerum ilico interfi-cere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset, eum tamen po-stea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & ,vt in-telleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in precio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas *vo-cant, & alia etiam preciosissima quæq; offerre solent, velu-ti aurum, argētum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.* Guacas.

I L L V D *autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Ma-rañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium In-diarum regiones peragraui: attamen nusquam hæc anima-lia conspexi, quam in solis huius regni Peru montibus.* Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

E G O *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum la-pidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris im-positos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum pul-uerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissime in-spergi. In summa hūc lapidem alexipharmacum esse perni-ciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mu-tuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum pleri-que, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nul-lum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus inspersò nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.* Facultates.

E x *animalis igitur quod primum secuimus bursula, no-uem lapides eximimus, qui Naturæ beneficio istic creati vi-dentur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius gene-ris animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides*

F *inue-*

inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM *autem est, sola quæ pascũtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi sunt, qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modo Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficia accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantißimus.*

Phaseolus Peruanus.

NVNC *capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructũ in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbent sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit, quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.*

Planta gramini similis.

PLANTAM *etiam quandam hîc in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis, phlegmonibus, aliisq; vitiis auxilio est: manducata, multam*

pitui-

pituitam educit, ideoq́ morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hac planta, quod mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

FRVCTVM *item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabiliuntur, gingiuæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiunxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris vtilis.* Molle, cuius ante mentionē feci, describere videtur.

EX *eius fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus est, & omni tempore odoratum.*

INDVS *quidam Aethiopissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiusdam fructus iis insperso, ea mundauit, exesa putrida illa carne, deinde eundem puluerem cum ellichnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlcusq́ ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgariter vescatur, magnitudine Assyrij mali, nucem Persicæ mali nuci similem continens, cuius concrematæ puluis ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò* Fructus vlcerarius.

noxium esse, & deletria facultate praeditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, praesentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tanquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

Planta sanguineos sudores excitans.

In *vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantae succo artubus & parti affectae illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo aegri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.*

Arbor venereos stimulos domans.

ARBOR *quaedam hic inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammã siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.*

Centella, & eius facultates.

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hic curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita tumoribusq; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Saepius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.*

ANNO *1558. in vrbe D. Iacobi, quae est in prouincia* Chile*, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, prae fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantae folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

HERBAE *& arbores Hispanicis similes, admodum paucae hic inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania*

noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIVNTVR *hic Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali cytrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & plerasque alias immunditias.* Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS *huic continenti insulis, tam multi, tantiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.* Vultures.

VNA *verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, si in plana deducãtur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, quod cùm in montibus frigidissimis, vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum planiciei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidunt, ferre non potuisse; & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planicie illa, quæ octo duntaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille millharibus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.*

SVPERIORE *Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcias, strennuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Çannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.*

Planta quæ est Alexipharmacum.

Est verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenū extinguit, & à symptomatis illis liberat, quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erāt, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

Nascitur autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

Hæc omnia eò scripsi, vt cōsideres apud te, quàm multæ plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ignotæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quod si quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiunt.

Verum prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic nascētibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & XarayZeio.

TAMETSI

TAMETSI *mihi ignotus sit, qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq; mihi amplectendus. Nam, vt militis munus est, perpetuo in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere, laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirit. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocunq; tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, vt maiorem laudem scribendo sit consecutus, quàm si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

PLANTARVM, *quas ad me misit, facultates, experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusq; infrigidare, quàm calef[acere] videtur. Fabæ magnitudine plerunque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq; puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, &, nescio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebũtur, quæ magnam omnibus oblectationẽ adferent, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

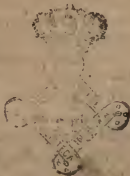
Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

QVID-

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

A.

B.

L.

M.

N.

Nico-

R.

S.

T.